

ŞİRKETLERDE BÖLÜNME VE HİSSE DEĞİŞİMİ

Nuri ERANIL^(*)

- GİRİŞ

Gerek ülkemizde gerekse diğer ülkelerde faaliyette bulunan firmalar, içinde bulunulan ekonomik şartlar ve sürekli artan rekabet nedeniyle müşterilerine daha iyi hizmet verebilmek için herhangi bir faaliyet konusunda uzmanlaşmaya çalışmaktadırlar. Şirketlerin herhangi bir faaliyet konusunda uzmanlaşabilmek için bölünüp birkaç yeni şirket oluşturmalarına ilişkin yasal düzenlemeler diğer ülkelerde olduğu gibi Türk vergi sisteminde de yerini almıştır. Konu ile ilgili olarak ilk yasal düzenleme 4684 sayılı Kanunun¹ 18/B maddesiyle Mülga 5422 sayılı Kurumlar Vergisi Kanununun 38. maddesinde yapılan değişiklikle 03.07.2001 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere yapılmıştır.

4684 sayılı Kanunun genel gerekçesinde ve anılan kanunun bölünme ve hisse değişimine yönelik madde gerekçelerinde özetle; "Zamanında doğru ve yerinde verilmiş kararlarla kurulan şirketlerin enflasyon süresince verimliliklerini kaybetmeleri ve optimum ölçeklerden uzaklaşarak verimsiz bir yapıya dönüşmesi, ortaklar ve gruplar arasında görüş ve anlayış farklılıklarının ortaya çıkması, şirketlerin faaliyetlerine tahsis ettikleri varlıklarını kısmen veya tamamen elden çıkarmak suretiyle verimli olmayan

alanlardan çıkmaları, mevzuattaki yetersizlikler nedeni ile şirketlerin yeniden yapılanmalarının zorlaşması ve ekonominin bir bütün olarak etkinlik ve verimlilik artışı ve rekabet avantajı sağlayacak düzenlemelere gidilmesinin gerektiği" belirtilmiştir.

Dolayısıyla makalemizin konusunu, Türk vergi sistemindeki bölünme ve hisse değişiminin tanımı, şartları ve vergilendirilmesi gibi özellik arz eden bazı hususlar oluşturacaktır.

II- KANUNİ DÜZENLEME

Halen yürürlükte olan 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nun² "Devir, bölünme ve hisse değişimi" başlıklı 19. maddesi;

"

(3) Aşağıdaki işlemler bölünme veya hisse değişimi hükmündedir:

a) Tam bölünme: Tam mükellef bir sermaye şirketinin tasfiyesiz olarak infisah etmek suretiyle bütün mal varlığını, alacaklarını ve borçlarını kayıtlı değerleri üzerinden mevcut veya yeni kurulacak iki veya daha fazla tam mükellef sermaye şirketine devretmesi ve karşılığında devredilen sermaye şirketinin ortaklarına devralan sermaye şirketinin sermayesini temsil eden iştirak hisseleri verilmesi, bu Kanunun uygulanmasında tam bölünme hükmündedir.

^(*) Vergi Denetmeni

¹ 4684 sayılı Bazı Kanunlarda ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 03.07.2001 tarih ve 24451 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır.

Devredilen şirketin ortaklarına verilecek iştirak hisselerinin itibarî değerinin % 10'una kadarlık kısmının nakit olarak ödenmesi, işlemin bölünme sayılmasına engel değildir.

b) Kısmî bölünme: Tam mükellef bir sermaye şirketinin veya sermaye şirketi niteliğindeki bir yabancı kurumun Türkiye'deki iş yeri veya daimî temsilcisinin bilançosunda yer alan taşınmazlar ile en az iki tam yıl süreyle elde tutulan iştirak hisseleri ya da sahip oldukları üretim veya hizmet işletmelerinin bir veya birkaçını kayıtlı değerleri üzerinden aynı sermaye olarak mevcut veya yeni kurulacak tam mükellef bir sermaye şirketine devretmesi, bu Kanunun uygulanmasında kısmî bölünme hükmündedir. Ancak, üretim veya hizmet işletmelerinin devrinde, işletme bütünlüğü korunacak şekilde faaliyetin devamı için gerekli aktif ve pasif kalemlerin tümünün devredilmesi zorunludur. Kısmî bölünmede devredilen varlıklara karşılık edinilen devralan şirket hisseleri, devreden şirkette kalabileceği gibi doğrudan bu şirketin ortaklarına da verilebilir. Taşınmaz ve iştirak hisselerinin bu bent kapsamında devrinde, devralan şirketin hisselerinin devreden şirketin ortaklarına verilmesi halinde, devredilen taşınmaz ve iştirak hisselerine ilişkin borçların da devri zorunludur.

c) Hisse değişimi: Tam mükellef bir sermaye şirketinin, diğer bir sermaye şirketinin hisselerini, bu şirketin yönetimini ve hisse çoğunluğunu elde edecek şekilde devralması ve karşılığında bu şirketin hisselerini devreden ortaklarına kendi şirketinin sermayesini temsil eden iştirak hisselerini vermesi, bu Kanunun uygulanmasında hisse değişimi hükmündedir. Hisseleri devralınan şirketin ortaklarına verilecek iştirak hisselerinin itibarî değerinin %10'una kadarlık kısmının nakit olarak ödenmesi, işlemin hisse değişimi sayılmasına engel değildir.

(4) Bu maddeye göre yapılacak bölünmelerde aktifi ve pasifi düzenleyici hesaplar, ilgili olduğu aktif veya pasif hesapla birlikte devrolunur.

(5) Maliye Bakanlığı devir, bölünme ve hisse değişimi işlemleri ile ilgili usûlleri belirlemeye yetkilidir." hükmünü içermektedir.

III- TAM BÖLÜNME ve VERGİLENDİRİLMESİ

Tam bölünmede, bölünen şirketin hukuki tüzel kişiliği sona erer. Bölünen şirket tasfiyesiz olarak infisah eder. Şirketin tüm varlığı bütünüyle iki veya daha fazla sermaye şirketine devredilir.

Tam bölünmenin şartları aşağıdaki gibidir.

• Bölünen şirketin tam mükellef bir sermaye şirketi olması gerekir

• Bölünen şirket, tasfiyesiz olarak infisah etmek suretiyle bütün mal varlığını, alacak ve borçlarını kayıtlı değerleri üzerinden devretmesi gerekir.

• Bölünen şirketin devir işlemi mevcut veya yeni kurulacak iki veya daha fazla tam mükellef sermaye şirketine yapılmalıdır.

• Devir işlemi karşılığında, devredilen sermaye şirketinin ortaklarına devralan sermaye şirketlerinin sermayesini teşkil eden iştirak hisseleri verilmesi gerekmektedir. (Devredilen şirketin ortaklarına verilecek iştirak hisselerinin itibarî değerinin % 10'una kadarlık kısmının nakit olarak ödenmesi, işlemin bölünme sayılmasına engel değildir.)

• Bölünme işleminde aktif ve pasifi düzenleyici hesaplar, ilgili olduğu aktif veya pasif hesapla birlikte devrolunur.

Yukarıda yazılı şartlardan da anlaşılacağı üzere, bir bölünme işleminin tam bölünme sayılabilmesi için hem bölünen şirketin hem de devrolunan şirketlerin tam mükellef sermaye şirketleri olmaları gerekmektedir. Yani kanuni veya iş merkezi Türkiye'de bulunan bir anonim, limited veya eshamlı komandit şirketi olmaları gerekmektedir.

İnfisah; kendiliğinden ortadan kalkma, bozulma, dağılma, fesholunma anlamlarına gelmektedir.³ Yukarıda da açıklandığı üzere tam bölünen şirketin tüzel kişiliği ortadan kalkmaktadır.

² 21.06.2006 tarih ve 26205 sayılı Resmî Gazetede yayımlanmıştır.

³ Prof. Dr. Ejder YILMAZ, Hukuk Sözlüğü, Yetkin Yayınları, Sayfa:314

Tam bölünmede bölünen şirketin ortakları devralan şirketlerin ortaklık paylarını iktisap etmektedir. Ayrıca, bölünme işlemi sonucu devrolan şirketin ortaklarına belli miktarda nakit ödeme yapılması imkanı verilmiştir. Kanun koyucu bu yolla hesapların kapatılması amacıyla yapılacak küçük miktarlardaki nakit ödemelerin bölünme işleminin vergisiz yapılmasını engellememeyi amaçlamıştır.

Maddede yer alan düzenlemeye göre, bölünen şirketin varlıkları kayıtlı değer üzerinden devralan şirketlere aktarılacaktır. 213 sayılı Vergi Usul Kanununun 265.maddesine göre bu değer, bir iktisadi kıymetin muhasebe kayıtlarında yer alan hesap değeridir. Bu varlıklar, devir alınan şirket tarafından da kayıtlı değerleriyle kayıtlara intikal ettirilecektir. Böylece, bölünme işlemiyle gerçekte bir vergi ertelenmesi yapılmış olmaktadır. Zira, varlıkları devralan şirket ileride bunları elden çıkardığında satış bedeliyle kayıtlı bedel arasındaki fark kurum kazancına dahil edilecektir.

Türk Ticaret Kanununda bölünme müessesesine yönelik bir düzenleme bulunmamaktadır. Bölünme müessesesinden istenen yararların sağlanması ve uygulamada ortaya çıkabilecek sorunların tümüyle çözümü için gerekli düzenlemenin yapılması gerekmektedir.⁴

Kanun koyucu, 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanununun 20.maddesinin (2). bendinde yapmış olduğu düzenleme ile bazı şartların gerçekleşmesi durumunda bölünen kurumun sadece bölünme tarihine kadar elde ettiği kazançların vergilendirilebileceğini, bölünmeden doğan karların vergilendirilmeyeceğini hüküm altına almıştır. Bölünme tarihi, şirket yetkili kurulunun bölünmeye ilişkin kararının Ticaret Sicilinde tescil edildiği tarihtir. Bölünmeden kaynaklanan karların vergilendirilmemesi için gereken şartlar ise aşağıdaki gibidir:

a) Bölünen kurum ile bu kurumun varlıklarını devralan kurumların,

1) Bölünme tarihi itibarıyla hazırlayacakları ve müştereken imzalayacakları bölünen kuruma ait ku-

rumlar vergisi beyannamesini, bölünmenin Ticaret Sicili Gazetesinde ilan edildiği tarihten itibaren otuz gün içinde bölünen kurumun bağlı olduğu vergi dairesine vermeleri gerekmektedir.

2) Bölünme işleminin, hesap döneminin kapandığı aydan kurumlar vergisi beyannamesinin verildiği ayın sonuna kadar geçen süre içerisinde yapılması halinde, bölünen kurumun önceki hesap dönemine ilişkin olarak hazırlayacakları ve müştereken imzalayacakları bölünen kuruma ait kurumlar vergisi beyannamesini bölünmenin Ticaret Sicili Gazetesinde ilan edildiği tarihten itibaren otuz gün içinde bölünen kurumun bağlı olduğu vergi dairesine vermeleri gerekmektedir.

b) Bölünen kurumun varlıklarını devralan kurumlar, bölünen kurumun bölünme tarihine kadar tahakkuk etmiş ve edecek vergi borçlarından müteselsilen sorumlu olacaklarını ve diğer ödevlerini yerine getireceklerine ilişkin taahhünameyi, bölünen kurumun bölünme sebebi ile vereceği kurumlar vergisi beyannamesi ile birlikte vermeleri gerekmektedir. Mahallin en büyük mal memuru, bu hususta bölünen kurum ile bu kurumun varlıklarını devralan kurumlardan teminat isteyebilir.

Tam bölünme ile ilgili diğer vergisel avantajlar aşağıdaki gibidir.

1- Bölünme işlemleri nedeniyle yapılacak işlemler harca tabi tutulmaz.

2- Bölünme işlemleri nedeniyle düzenlenecek kağıtlar damga vergisine tabi tutulmaz

3- Bölünme işlemleri kapsamında yapılan işlemler katma değer vergisinden istisnadır.

4- Bölünme işlemlerinden doğan kazançlar banka ve sigorta muameleleri vergisinden istisnadır.

IV- KISMİ BÖLÜNME ve VERGİLENDİRİLMESİ

Kısmi bölünme işlemi, şirket varlıklarından bir kısmının başka bir şirkete aynı sermaye olarak konulmasını ifade eder. Aynı sermayeyi teşkil eden şirket hukuki ve ekonomik varlığını korumaya, kalan varlıkları ile faaliyetini yürütmeye devam eder.

⁴ Dr.Ahmet KAVAK, Tasfiye, Birleşme, Devir ve Bölünme İşlemleri, Maliye ve Hukuk Yayınları, Ağustos 2005, Sayfa:204

Aynı sermaye olarak konulabilen varlıklar aşağıdakilerdir.

1- Taşınmaz mallar

2- İştirak Hisseleri (en az iki tam yıl süreyle elde tutulan)

3- Üretim Tesisleri ve bunlara bağlı gayri maddi haklar, hammadde, yarı mamul, ve mamul mallar,

4- Hizmet işletmeleri ve bunlara bağlı gayri maddi haklar, hammadde, yarı mamul ve mamul mallar,

Kısmi bölünmede üretim veya hizmet işletmelerinin devrinde, işletme bütünlüğü korunacak şekilde faaliyetin devamı için gerekli aktif ve pasif kalemlerin tümünün devredilmesi gerekmektedir.

Kısmi bölünmeyi tam bölünmeden ayıran önemli noktalardan biri; kısmi bölünecek şirketin tam mükellef bir sermaye şirketi olabileceği gibi sermaye şirketi niteliğindeki bir yabancı kurumda olabilmesidir. Ancak, aynı sermaye olarak konulacak varlıklar sermaye şirketi niteliğindeki yabancı kurumun Türkiye'deki iş yeri veya daimi temsilcisinin bilançosunda yer almalıdır. Söz konusu varlıkların aynı sermaye olarak konulacağı firma ise mevcut veya yeni kurulacak tam mükellef bir kurum olmalıdır.

Kısmi bölünmeyi tam bölünmeden ayıran diğer önemli nokta, tam bölünmede bölünen kurumun tasfiyesiz olarak infisah etmesine, bir başka anlatımla tüzel kişiliğini kaybetmesine karşılık, kısmi bölünmede bölünen şirketin bölünme sonrasında da hukuki varlığını, tüzel kişiliğini sürdürmesidir. Bu nedenle, kısmi bölünme infisahla sonuçlanmayan bölünmedir.⁵

İlgili madde hükmünde yer alan düzenleme ile iştirak hisselerinin kısmi bölünme kapsamında değerlendirilebilmesi için, 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanununun 5.maddesinin birinci fıkrasının (e) bendindeki iştirak hisselerinin satışından doğan kazanç istisnası ile paralel düzenleme yapılmış ve 5. maddenin üçüncü fıkrasında yer alan hükmün bu iştirak hisseleri açısından da uygulanması sağlanmıştır. Düzenleme ile aktifte yer alan bu kıymetlerin en az iki tam yıl süre ile elde tutulması şart koşulmuş-

tur. Dolayısıyla, kısmi bölünme nedeniyle vergilendirilmeyecek olan ve istisna kapsamında bulunan bu kıymetlerin alımı ile ilgili finansman giderlerinin kurum kazancından indirim konusu yapılmaması gerekmektedir. İki yıldan az süreyle elde tutulan iştirak hisselerinin elden çıkarılması ya da bir başka kuruma devredilmesi durumunda, sözkonusu iştirak hisseleri vergilendirme kapsamında olduğundan bunlara ilişkin giderlerin de ilgili kurum kazancından indirim konusu yapılması mümkün bulunmaktadır.

Aynı sermaye olarak konulan varlıklar karşılığında devralan şirket kendi hisse senetlerini, aynı sermaye koyan şirkete veya bunun ortaklarına verecektir. Hisseleri, şirketin hisselerini devreden ortaklarına verilmesi halinde, aynı sermaye olarak aktifinden bir varlık çıkan şirketin bilançosunun, sermaye azaltılmasıyla dengelenmesi mümkün olabilecektir. Ayrıca, söz konusu taşınmaz mallar ile iştirak hisselerinin ilgili madde kapsamında devredilmesi durumunda, devralan şirketin hisselerinin devreden şirketin ortaklarına verilmesi ile birlikte, devredilen taşınmaz mallara ya da iştirak hisselerine ilişkin borçların da devrinin zorunlu olduğu belirtilmektedir.

Yine tam bölünmede olduğu gibi, kısmi bölünme işleminde de aktifi ve pasifi düzenleyici hesaplar, ilgili olduğu aktif veya pasif hesapla birlikte devrolunur.

5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanununun "Devir, bölünme ve hisse değişimi hallerinde vergilendirme" başlıklı 20. maddesinin (3). bendi ile, kısmi bölünmeden doğan karların hesaplanmayacağı ve vergilendirilmeyeceği hüküm altına alınmıştır. Ayrıca, anılan madde ile kısmi bölünme işlemlerinde, bölünen kurumun bölünme tarihine kadar tahakkuk etmiş ve edecek vergi borçlarından bölünen kurumun varlıklarını devralan kurumların, devraldıkları varlıkların emsal bedeli ile sınırlı olarak müteselsilen sorumlu olacakları belirtilmiştir.

Kısmi bölünme işlemi neticesinde bölünen kurumun tüzel kişiliği devam ettiğinden bölünme tarihine

⁵ Beyanname Düzenleme Kılavuzu 2007, Hesap Uzmanları Derneği,

kadar olan kıst dönem için beyanname verilmeyecektir.

Ayrıca, kısmi bölünme işlemi ve bu işlemde doğan karlar, harçlardan, damga vergisinden, katma değer vergisinden ve banka ve sigorta muameleleri vergisinden istisna edilmiştir.

V- HİSSE DEĞİŞİMİ ve VERGİLENDİRİLMESİ

Tam mükellefiyete tabi bir sermaye şirketinin, diğer bir sermaye şirketinin hisselerini, bu şirketin yönetimini ve hisse senedi çoğunluğunu ele geçirecek şekilde devralması ve karşılığında bu şirketin ortaklarına kendi şirketinin sermayesini teşkil eden iştirak hisselerini vermesi işlemine "hisse değişimi" denir.

Hisse değişimi için aşağıdaki üç koşulun var olması gerekmektedir.

1- Tam mükellefiyete tabi bir sermaye şirketi, diğer bir sermaye şirketinin hissesini devralacaktır. Hisseleri devralacak sermaye şirketinin tam mükellefiyete tabi olması gerektiği halde, hissesini devreden şirketin tam veya dar mükellef olmasının önemi yoktur.

2- Hisse devri sonunda hisseleri devralan şirket, hisse çoğunluğunu ve yönetim üstünlüğünü ele geçirmiş olmalıdır. Hisse devralındığında hem hisse çoğunluğu, hem de yönetimi ele geçirme şartı birlikte aranacaktır. Aksi halde vergi istisnasından faydalanmak mümkün olmayacaktır.

3- Hisseleri devralan şirket, devir aldığı hisseler karşılığında devraldıkları şirketin ortaklarına, kendi şirketinin sermayesini temsil eden iştirak hisselerini vermesi zorunludur. Ancak, hissedarlara verilecek iştirak hissesinin itibari değerinin %10'una kadarlık kısmının nakit ödenmesi ise hisse değişimi sayılmasına engel teşkil etmeyecektir.⁶

Bir sermaye şirketinin kendi sermayesini temsil eden hisselerine sahip olması yasal olarak mümkündür. Bu durumda yukarıda belirtilen şekilde his-

se değişimini gerçekleştirebilmek için, hisseleri devralan şirket, devraldığı hisse tutarınca sermaye artırımını yapacak ve artırılan bu sermaye karşılığını oluşturan hisseleri de, hisselerini aldığı şirketin ortaklarına verecek veya şirket, kendi ortaklarından bedelini ödeyerek kendi hisselerini satın alacak ve bunları hisselerini satın aldığı şirketin ortaklarına verecektir.⁷

5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanununun "Devir, bölünme ve hisse değişimi hallerinde vergilendirme" başlıklı 20. maddesinin (3). bendi ile hisse değişiminden doğan karların hesaplanmayacağı ve vergilendirilmeyeceği hüküm altına alınmıştır.

Hisse değişimi neticesinde hisseleri değiştirilen kurumların tüzel kişiliği devam ettiğinden, hisse değişimi tarihine kadar olan kıst dönem için beyanname verilmeyecektir.

Ayrıca, hisse değişimi işlemi ve bu işlemde doğan karlar, harçlardan, damga vergisinden, katma değer vergisinden ve banka ve sigorta muameleleri vergisinden istisna edilmiştir.

VI- SONUÇ

Günümüzde şirketler, yeniden yapılanmaya olanak sağlamak, herhangi bir konuda uzmanlaşmaya gitmek, rekabet gücünü arttırmak, ekonomik gelişmelere ayak uydurmak, kaynakları daha etkin ve verimli kullanmak, karlılığı arttırmak ve işletme açısından karışık olan faaliyet alanlarını ayırt ederek hantal yapıdan kurtulmak amacıyla bölünmekte veya hisse değişimine gitmektedirler. Bu nedenle yazımızda, 4684 sayılı Kanunun 18/B maddesiyle Mülga 5422 sayılı Kurumlar Vergisi Kanununun 38.maddesinde yapılan değişiklikle 03.07.2001 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere vergi sisteminde yer bulan tam bölünme, kısmi bölünme ve hisse değişimine ilişkin açıklamalara ve vergisel avantajlara yer verilmiştir.

⁶ Dr.Ahmet KAVAK, Tasfiye, Birleşme, Devir ve Bölünme İşlemleri, Maliye ve Hukuk Yayınları, Ağustos 2005, Sayfa:213

⁷ H.Kürşat ŞAHİN, "Birleşme, devir, Bölünme ve Hisse Değişimi", Vergi Sorunları Dergisi, Gelirler Kontrolörleri Yayını, Sayı:158, Sayfa:18

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- 1- 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu
- 2- 5422 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu (Mülga)
- 3- KVK 1 seri nolu Genel Tebliği
- 4- 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu gerekçesi
- 5- 4684 sayılı Bazı Kanunlarda ve Kanun Hükümünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ve gerekçesi
- 6- Dr.Ahmet KAVAK, Tasfiye, Birleşme, Devir ve Bölünme İşlemleri, Maliye ve Hukuk Yayınları, Ağustos 2005,
- 7- Beyanname Düzenleme Kılavuzu 2007, Hesap Uzmanları Derneği,
- 8- H.Kürşat ŞAHİN, "Birleşme, devir, Bölünme ve Hisse Değişimi", Vergi Sorunları Dergisi, Gelirler Kontrolörleri Yayını, Sayı:158,
- 9- Ernst&Young, Yeni Kurumlar Vergisi Kanunu; Kasım 2006, Föy 3, www.vergidegundem.com